

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОНІТОРИНГУ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

METHODOLOGICAL SUPPORT OF MONITORING OF ECONOMIC SECURITY OF THE ENTERPRISE

УДК 658.1

DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastuct56-12>

Литовченко О.Ю.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри фінансово-економічної безпеки, обліку і аудиту
Харківський національний університет миського господарства імені О.М. Бекетова

Косяк А.П.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри фінансово-економічної безпеки, обліку і аудиту
Харківський національний університет миського господарства імені О.М. Бекетова

Lytovchenko Olena

O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

Kosiak Antonina

O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

У статті розглянуто актуальні питання формування методичного забезпечення функціонування моніторингу економічної безпеки підприємства як складової частини процесу управління підприємством. Визначено поняття економічної безпеки підприємства, її функціональні цілі. Досліджено предметну сферу, мету, завдання моніторингу економічної безпеки підприємства, етапи його проведення та запропоновано розглядати його як певний діловий процес, що передбачає зворотний зв'язок між виконавцями та споживачами інформації. Розкрито види забезпечення моніторингу економічної безпеки підприємства. Проведено порівняльну характеристику підходів до оцінювання економічної безпеки підприємства, охарактеризовано їхні переваги та недоліки. Розкрито принципи моніторингу економічної безпеки підприємства, надано їх сутнісну характеристику. Розкрито проблеми формування моніторингу економічної безпеки підприємства та підходи до визначення його ефективності.

Ключові слова: моніторинг, економічна безпека, підприємство, загрози, методичне забезпечення.

В статье рассмотрены актуальные вопросы формирования методического

обеспечения мониторинга экономической безопасности предприятия как составляющей процесса управления. Определено понятие экономической безопасности предприятия, ее функциональные цели. Исследованы предметная область, цели, задачи мониторинга экономической безопасности предприятия, этапы его проведения и предложено рассматривать его с точки зрения делового процесса, предусматривающего обратную связь между исполнителями и потребителями информации. Раскрыты виды обеспечения мониторинга экономической безопасности предприятия. Проведена сравнительная характеристика подходов к оценке экономической безопасности предприятия, охарактеризованы их преимущества и недостатки. Раскрыты принципы мониторинга экономической безопасности предприятия, представлена их сущностная характеристика. Раскрыты проблемы формирования мониторинга экономической безопасности предприятия и подходы к определению его эффективности.

Ключевые слова: мониторинг, экономическая безопасность, предприятие, угрозы, методическое обеспечение.

The article considers topical issues of formation of methodological support for the functioning of the monitoring of economic security of the enterprise as a component of the management process of the business entity. It is established that today in the scientific literature the issues of monitoring economic security at the enterprise level are insufficiently studied in theoretical terms, which in practice reduces the effectiveness of management decisions made on the basis of its results. The concept of economic security of the enterprise, its functional purposes are defined. The subject area, purpose, tasks of monitoring of economic security of the enterprise are investigated. The scientific approaches to establishing the sequence of stages of monitoring the economic security of the enterprise are generalized and it is proposed to consider it as a certain business process that provides feedback between the performers of monitoring work and consumers of information. Types of monitoring the economic security of the enterprise are revealed: legal, organizational-methodical, information-analytical and technical. The comparative characteristic of approaches to an estimation of economic safety of the enterprise is carried out: indicator, resource-functional, complex and the approach on the basis of the theory of economic risks. The advantages and disadvantages of approaches to assessing the economic security of the enterprise are described. Several approaches have been proposed for use, which will allow to obtain more accurate results, compare them and avoid mistakes when making management decisions. The principles of monitoring the economic security of the enterprise are revealed, their essential characteristics are given. Based on the criterion of optimality, the requirements for monitoring the economic security of the enterprise are disclosed. Emphasis is placed on the preventive nature of monitoring measures, which will prevent the threats and risks of enterprises. The problems of formation of economic security monitoring at the enterprise level are investigated. Approaches to assessing the effectiveness of monitoring the economic security of the enterprise are identified.

Key words: monitoring, economic security, enterprise, threats, methodological support.

Постановка проблеми. Нестабільність зовнішнього середовища, ускладнення економічних зв'язків, поява нових небезпечних загроз змушують підприємства повсякденно опікуватися питаннями власної безпеки, постійно спостерігати за динамікою розвитку, «тримати руку на пульсі» ключових економічних тенденцій. Забезпечення безпеки підприємства – це безперервний процес, який повинен супроводжуватися відповідною оперативною інформаційною підтримкою. Актуальність і своєчасність отримання інформації забезпечує моніторинг, що безпосередньо впливає на рівень економічної безпеки підприємства та характеризує ефективність роботи служби безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різноманітні аспекти формування системи економічної безпеки підприємства були предметом зацікавленості багатьох вчених: О.В. Ареф'євої, Л.В. Ващенко, Л.І. Донець, З.Б. Живко, Т.Б. Кузенко, В.В. Лойко, В.І. Ярочкіна та ін. Проте питання моніторингу економічної безпеки є недостатньо вивченим, бракує комплексного уявлення про методичне забезпечення моніторингу, що знижує ефективність управлінських рішень, прийнятих на основі його результатів.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз методичного забезпечення щодо формування системи моніторингу економічної безпеки підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Функціональну основу комплексної системи забезпечення економічної безпеки підприємств являє моніторинг, під яким зазвичай розуміють комплекс наукових, технічних, технологічних, організаційних та інших засобів, які забезпечують систематичне спостереження за будь-яким процесом, явищем або тенденціями з метою своєчасної оцінки розвитку ситуацій. Одним із найважливіших об'єктів моніторингу є система економічної безпеки підприємства, а використовувані в його межах оціночно-аналітичні процедури є основою для обґрунтування управлінських рішень та організації діяльності з реагування на зовнішні загрози.

Економічна безпека підприємства (ЕБП) являє собою такий стан підприємства, за якого забезпечується отримання ним економічних вигід та доступу до необхідних ресурсів шляхом нейтралізації або мінімізації загроз внутрішнього та зовнішнього середовища. ЕБП охоплює різноманітні процеси, ресурси та результати діяльності суб'єктів господарювання. Систему заходів із забезпечення ЕБП необхідно погоджувати із цілями діяльності підприємства і ресурсами, які є на конкретному підприємстві.

Предметною сферою моніторингу рівня ЕБП є визначення показників за виділеними функціональними складниками. Метою моніторингу ЕБП є одержання керівництвом підприємства інформації про ефективність і результативність діяльності на основі якісного і кількісного аналізу, а також оцінювання відповідних показників, що сигналізують про можливість виникнення або існування загроз та ризиків.

Як зазначає І.Ю. Зайцева [1], до функціональних цілей ЕБП належать: забезпечення високої фінансової ефективності роботи, фінансової стійкості та незалежності підприємства; гарантування технологічної незалежності та досягнення високої конкурентоспроможності технічного потенціалу; досягнення високої ефективності менеджменту, оптимальної та ефективної організаційної структури управління підприємством; досягнення високого рівня кваліфікації персоналу та його інтелектуального потенціалу; мінімізація руйнівного впливу результатів виробничо-господарської діяльності на стан навколишнього середовища; якісний правовий захист усіх аспектів діяльності підприємства; гарантування захисту інформаційного поля, комерційної таємниці і досягнення необхідного рівня інформаційного забезпечення роботи всіх підрозділів підприємства; забезпечення ефективної організації безпеки персоналу підприємства, його капіталу та майна, а також комерційних інтересів. Отже, надзвичайно важливо постійно відстежувати рівень ЕБП, аби система безпеки залишалася стійкою до загроз та не відбувалося її руйнації.

Система моніторингу ЕБП для кожного підприємства має специфічні риси і являє собою своєрідне «фірмове ноу-хау». У процесі практичного налагодження відбувається адаптація моніторингу до конкретних ситуацій, оптимізація методів збору й аналізу інформації, розроблення управлінських рішень. Під час формування підходів до здійснення моніторингу ЕБП визначаються актуальні завдання: формування мети й основних завдань моніторингу рівня ЕБП виходячи із місії, економічних завдань і інтересів, що стоять перед підприємством; формування системи одиничних показників-індикаторів, які можуть кількісно характеризувати стан окремих функціональних складників ЕБП; установлення джерел інформації для проведення необхідних розрахунків рівня окремих функціональних складників ЕБП та інтегрального показника; збір та передача для подальшої обробки необхідної інформації; оцінка достовірності та повноти і глибини надання інформації; зведення обробленої інформації у комп'ютерні бази даних; аналітична обробка інформації та отримання результатів щодо поточного рівня стану ЕБП; виявлення причин і наслідків низької ефективності функціонування системи регулювання ЕБП; розроблення пропозицій з удосконалення регіонального регулювання для забезпечення безпеки; прогнозування рівня ЕБП [2].

Відповідно до означених завдань, установлюється певна послідовність робіт щодо проведення моніторингу рівня ЕБП, яку науковці уявляють дещо по-різному [2; 3]. Ми виходимо з того, що моніторинг – не замкнута система, а внутрішні і зовнішні загрози постійно змінюються, відповідно, постійно виникає потреба у перевлаштуванні системи на їх відстеження, отже, пропонуємо розглядати моніторинг ЕБП як певний діловий процес, у межах якого відбуваються такі етапи: 1) підготовчий етап (визначення об'єкта, суб'єкта і завдань моніторингу системи ЕБП, ідентифікація видів безпеки і основних загроз); 2) формування системи індикаторів ЕБП з урахуванням специфіки діяльності підприємства; 3) складання переліку джерел інформації з ранжируванням за ступенем важливості для обстеження, за витратами часу і фінансових ресурсів на отримання інформації; 4) організаційний розподіл надання інформації за виконавцями; 5) збір та підготовка відомостей, що характеризують стан ЕБП; 6) виявлення загроз та їх ранжування за ступенем небезпеки і часу настання; 7) визначення причин і чинників виникнення загроз; 8) моделювання тенденцій і сценаріїв розвитку загроз та розрахунок можливого збитку від їх реалізації; 9) розроблення рекомендацій щодо запобігання та нейтралізації загроз ЕБП; 10) оцінка ефективності моніторингу ЕБП та коригування моніторингових процедур (за необхідності).

Під час формування системи моніторингу ЕБП можуть виникати такі основні проблеми: спотворення структури моніторингу і його об'єктивності через корупційні відношення в компанії на вищому рівні (тому рекомендується підпорядковувати службу безпеки не генеральному директору, а безпосередньо зборам акціонерів, раді директорів, власникам компанії); дублювання функцій моніторингу ЕБП (стає можливим, якщо крім служби безпеки аналогічні завдання виконують інші контрольні підрозділи (служба внутрішнього аудиту, ревізійна комісія, бухгалтерія тощо); недостатній розвиток законодавства у сфері конкуренції з метою припинення протиправної діяльності компаній (зокрема, під час захисту конфіденційної інформації, ділової розвідки та ін.); слабкий суспільний вплив на економічні процеси, залежність важливих інформаційних джерел (наприклад, засобів масової інформації) від використання адміністративного ресурсу як влади на всіх рівнях управління, так і великих корпорацій та ін.

Основою для здійснення моніторингу ЕБП є достатньо чисельна група наукових підходів, до яких належать: функціональний, експертний, програмно-цільовий, вузько функціональний, на основі використання критерію «мінімум сукупного збитку, який завдається безпеці», з огляду на достатність оборотних коштів (власних і позикових) для здійснення виробничо-збутової діяльності, з позиції економіко-математичного моделювання, прибутково-інвестиційний, стратегічно-цільовий та багато інших. Використовуючи той чи інший підхід, окремі науковці вважають за потрібне розробляти спеціалізовану методику оцінки ЕБП у межах моніторингу для кожного окремого підприємства, а інші, навпаки, є прихильниками розроблення уніфікованих алгоритмів на підставі інтегрованих показників та оцінок за базовими індикаторами. Отже, розглянемо детальніше найбільш поширені в сучасній теорії та практиці підходи до оцінки ЕБП, зазначимо їх представників, переваги та недоліки:

1) індикаторний підхід (Т. Гладченко, М. Дмитрієва, Д. Ковальов, В. Тамбовцев, О. Барановський, М. Бендіков, І. Ігнатєва та ін.) – є найбільш розробленим для оцінки ЕБП та передбачає оцінку на основі порівняння фактичних показників різних функціональних сторін діяльності підприємства з індикаторами-показниками, для яких встановлюються порогові значення. Успішність застосування даного підходу залежить від вибору надійних індикаторів, що відображають ЕБП, отже, за недостатньо точного встановлення кількісних значень індикаторів можуть бути викривлені висновки про результати розрахунку, що, своєю чергою, може призвести до прийняття неадекватних управлінських рішень у сфері забезпечення ЕБП. Переваги підходу: він є доволі простим у розрахунках, а порівняння

показників із пороговими значеннями дає змогу зробити об'єктивні висновки про рівень ЕБП; недоліки: цей підхід може охоплювати не всі функціональні складники ЕБП через дискусійність щодо їх різновидів, що знижує об'єктивність їх оцінки, а також вимагає обґрунтування точного значення порогових показників та не враховує деякі галузеві особливості діяльності підприємств;

2) ресурсно-функціональний підхід (О. Арєф'єва, Т. Кузенко, Є. Олейников, С. Покропивний, Л. Омелянович, Г. Дем'яненко, Г. Капітула, О. Бондаренко та ін.) – передбачає оцінювання ЕБП як за її складниками, так і в цілому для підприємства. Критерієм оцінки виступає рівень ефективності використання ресурсів підприємства за функціональними складниками ЕБП (фінансовим, техніко-технологічним, інтелектуально-кадровим, політико-правовим, екологічним, інформаційним, силовим). Перевагами цього підходу є те, що він ґрунтується на відомих методиках та дає змогу детально опрацювати кожен функціональний складник ЕБП, а недоліками – орієнтація розрахунків та оцінок на минулі періоди та концентрація уваги на чисельних чинниках забезпечення ЕБП, її отождоження з діяльністю підприємства;

3) комплексний підхід (С. Ілляшенко, С. Капітула, Н. Реверчук, Р. Руденський, Т. Тимофєєв, С. Яременко та ін.) – включає елементи як індикаторного, так і ресурсно-функціонального підходів. Методики, що пропонуються різними авторами в рамках цього підходу, передбачають знаходження інтегрального показника рівня ЕБП, розрахованого методом середньозваженої арифметичної або бальним методом на основі значень інших проміжних показників, якими можуть виступати критерії оцінки кожного окремого функціонального складника ЕБП. Перевагами цього підходу є те, що він ураховує окремі функціональні складники та дає змогу зробити обґрунтований висновок про загальний рівень ЕБП, а недоліками – складність у розрахунках через розрахунок інтегрального показника та недостатнє врахування галузевих особливостей;

4) підхід на основі теорії економічних ризиків – заснований на виявленні зовнішніх і внутрішніх чинників, що загрожують безпеці підприємства, на основі кількісної й якісної оцінки конкретних ризиків. За умови використання цього підходу рівень ЕБП оцінюється за можливістю підприємства нейтралізувати виявлені ризики. Перевагою підходу є те, що він дає змогу оцінити конкретні ризики, які загрожують ЕБП, а недоліком можна вважати доволі ймовірнісний характер оцінки через недостатню розробленість методики оцінки невизначеності, що знижує ефективність прийняття рішень на основі отриманих висновків за результатами розрахунків, до того ж головна увага в межах цього підходу відводиться опору загрозам, що, на нашу думку, значно звужує поняття ЕБП.

На нашу думку, найбільш ефективним є застосування одразу декількох підходів, що дасть змогу отримати більш точні результати, порівнювати їх та уникати помилок під час прийняття управлінських рішень. Відповідно до критерію оптимальності, моніторинг ЕБП, на наше переконання, повинен відповідати такими вимогам, як: динамічність (урахування змін середовища існування підприємства); репрезентативність (відображення найбільш суттєвих показників, що впливають на рівень ЕБП); достовірність (адекватність відображення стану кожного складника ЕБП); інформаційна доступність (використання під час розрахунку офіційних статистичних даних, звітності підприємства та публічних експертних оцінок); урахування найбільш важливих складників ЕБП. Щодо системи індикаторів ЕБП, то вона повинна мати комплексний характер та відображати всі аспекти, що пов'язані із загрозами діяльності підприємства. Такий підхід вирішує завдання комплексності дослідження, охоплюючи всі ланки і боки функціонування підприємства, а також усебічно вивчаючи причинно-наслідкові зв'язки, що відбуваються в економічній сфері діяльності та взаємовідносинах підприємства з оточуючим середовищем.

Реалізація означених підходів потребує відповідного забезпечення: правового, організаційно-методичного, інформаційно-аналітичного, технічного. Співвідношення між ними може бути різним, що залежить від розміру організації, специфіки її діяльності, організаційної структури управління, характеру загроз, розміру наявних коштів на проведення моніторингу та інших чинників.

Правове забезпечення ЕБП є вирішальним чинником для підтримки високого рівня його правової або юридичної безпеки, яка в науковій площині визнається одним із важливих функціональних складників системи ЕБП. Як зазначає Н.В. Зачосова [4], фахівці з ЕБП повинні постійно аналізувати тенденції середовища, у якому вони функціонують, із погляду всіх можливих ризиків, зокрема правових. Останні значною мірою залежать від конкретної сфери діяльності, від тих чи інших рішень, які приймає керівник підприємства. Правове забезпечення моніторингу означає його проведення відповідно до вітчизняного законодавства, що до якого належать: 1) законодавчі акти, що визначають загальну базу правового забезпечення ЕБП (Конституція України); 2) законодавчі акти, що регулюють різні галузі ЕБП (Господарський, Цивільний, Кримінальний, Адміністративний, Митний кодекси України); 3) законодавчі акти, що закріплюють стратегію розвитку економічної безпеки як на мікро-, так і на макрорівні (закони України «Про основи національної безпеки України», «Про охоронну діяльність», «Про Службу безпеки України», «Про

державну податкову службу в Україні» та ін.); 4) правові акти, що визначають напрями стійкого зростання і розвитку вітчизняної економіки та суспільства з метою забезпечення ЕБП (накази та інші акти міністерств, відомств, об'єднань, що регулюють окремі питання господарської діяльності); 5) локальні нормативні акти органів місцевого самоврядування (стратегії забезпечення економічної безпеки регіону).

Організаційно-методичне забезпечення моніторингу передбачає визначення повноважень і відповідальності, прав та обов'язків працівників щодо проведення моніторингу, закріплених у відповідних нормативно-правових і розпорядчих документах. Воно спрямоване на створення спеціальної служби моніторингу і реалізацію завдань з: організації процесу збирання, накопичення і передавання інформації; організації інформаційного супроводу рішення проблемних завдань; контролю над реалізацією рішень у системі ЕБП. При цьому визначаються ресурси, необхідні для проведення моніторингу, закріплюються обов'язки працівників у посадових інструкціях і положеннях про відділи з урахуванням координації діяльності всіх задіяних підрозділів для досягнення заданих контрольно-аналітичних цілей. На нашу думку, логічно покласти обов'язки з проведення моніторингу на контролюючі підрозділи організації (службу внутрішнього аудиту, контролінгу, спеціально створену службу безпеки). Головним завданням при цьому є уникнення дублювання під час збору та обробки інформації.

Моніторинг – це перш за все превентивний інструмент, що фіксує відхилення показників внутрішнього і зовнішнього середовища підприємства від стандартних (порогових) значень. У його перебігу основою для прийняття рішень щодо організації діяльності і реагування на зовнішні загрози є оціночно-аналітичні процедури, що відбуваються в межах функціонування інформаційно-аналітичного забезпечення моніторингу ЕБП. Інформаційно-аналітичне забезпечення моніторингу включає розроблення системи техніко-економічних показників оцінки ЕБП з урахуванням специфіки його функціонування, моделювання алгоритмів аналізу отриманої інформації та її використання для прийняття управлінських рішень. Воно складається з двох підсистем: інформаційної та аналітичної. Інформаційне забезпечення включає: бази даних колективного доступу; сукупність уніфікованих вхідних документів (форм) для підготовки даних на магнітних носіях або надходження їх по каналах зв'язку; сукупність уніфікованих вихідних документів, які містять результати роботи системи моніторингу [5]. Щодо аналітичного забезпечення, то слід наголосити, що, з огляду на різні цілі проведення оціночних процедур, також відрізняються і методики їх проведення.

Технічне забезпечення моніторингу ЕБП передбачає наявність спеціальної сучасної техніки для збору, обробки та зберігання інформації; відповідного програмного забезпечення, а також засобів захисту інформації від несанкціонованого доступу. Воно має бути достатнім для виконання всіх функцій системи моніторингу, реалізованих із застосуванням засобів обчислювальної техніки, і мати засоби організації всіх необхідних процесів обробки даних, що дають можливість своєчасно виконувати всі автоматизовані функції в усіх регламентованих режимах функціонування системи. Окрім того, у межах технічного забезпечення здійснюється відповідна підготовка персоналу для роботи із сучасними комп'ютерними технологіями.

Основні цілі моніторингу та комплекс заходів щодо забезпечення рівня ЕБП повинні мати вектори однакової спрямованості, саме їх завдають принципи, на яких формується система моніторингу ЕБП. Вони являють собою низку правил та заходів, що забезпечують функціонування моніторингу в межах системи управління в аспекті посилення рівня ЕБП. До них відносять принципи безперервності, попередження, гнучкості, адресності, доцільності тощо.

Під час проведення моніторингу важливим є дотримання принципу безперервності функціонування системи забезпечення ЕБП, що означає постійне спостереження за економічним станом суб'єкта господарювання, яке ведеться з певним лагом за розробленою системою показників. Також доволі важливим є принцип попередження, який передбачає виявлення під час моніторингу негативних чинників і тенденцій на ранніх стадіях, у тому числі в латентному управлінні, за так званими «слабкими сигналами». Даному принципу відповідає своєчасність прийняття захисних заходів щодо запобігання руйнації системи безпеки підприємства. Принцип гнучкості означає можливість налаштування на рішення нових завдань, на захист від конкретних загроз, на використання нових методів і форм збору та обробки інформації. Принцип адресності означає, що під час розроблення системи моніторингових показників слід урахувувати конкретні особливості та запити споживачів інформації: вищих менеджерів, керівників підрозділів, у тому числі служби безпеки.

Для ефективного застосування моніторингу ЕБП велике значення має механізм зворотного зв'язку між тими, хто збирає інформацію та хто її споживає, що дає змогу коригувати напрями інформаційної роботи та знижувати витрати на неї. У межах зворотного зв'язку інформаційний підрозділ, відповідальний за моніторинг (наприклад, служба безпеки), проводить регулярне анкетування менеджерів – споживачів інформації щодо можливості підвищення її актуальності, об'єктивності, достовірності.

Проводити моніторинг ЕБП можна на будь-якому підприємстві виходячи з принципу економічної доцільності з урахуванням співвідношення результатів і витрат на його проведення. Своєю чергою, результати моніторингу можна оцінити (головним чином, на основі експертних оцінок): за затребуваністю його підсумкових інформаційно-аналітичних матеріалів менеджерами організації; за підвищенням злагодженості і гнучкості роботи системи управління; за зниженням кількості авральних і форс-мажорних ситуацій; за зниженням ймовірності реалізації найбільш небезпечних загроз тощо. Якість моніторингу ЕБП характеризується його здатністю виявляти загрози, оцінювати їх небезпеки та формувати обґрунтовані прогнози (сценарії) щодо використання конкретних методів захисту. Отже, моніторинг, який надає актуальну і достовірну інформацію керівництву підприємства, дає змогу оперативно приймати заходи щодо забезпечення ЕБП, а превентивний характер інформаційного дослідження знижує ризик несподіваної реалізації загроз.

Висновки з проведеного дослідження. Виходячи з позиції системного підходу, концепція ЕБП має охоплювати всі сфери виробничо-господарської, фінансової та комерційної діяльності, що потребує більш детального розкладу послідовності дії та процедур у реалізації механізму безпеки бізнесу. У цьому контексті велике значення має моніторинг стану ЕБП, який реалізовується в межах системи управління підприємством. Під моніторингом ЕБП слід розуміти комплекс заходів організаційного, методологічного й управлінського характеру щодо постійного відстеження рівня ЕБП і чинників зовнішнього та внутрішнього середовища, які мають на нього небажаний вплив, як реальний, так й потенційний. Він проводиться з урахуванням сформованих підходів та принципів не лише для виявлення недоліків та «вузьких місць», а й із метою підвищення загального рівня ЕБП. Заходи з моніторингу повинні мати превентивний характер дії, що дасть змогу максимально запобігти загрозам та ризикам діяльності, а також забезпечити стратегічний розвиток підприємства в довгостроковій перспективі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Зайцева І.Ю. Формування системи показників, що характеризують фінансову складову економічної безпеки транспортних підприємств. *Ефективна економіка*. 2013. № 7. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_7_61 (дата звернення: 15.06.2021).
2. Лойко В.В. Моніторинг рівня економічної безпеки промислового підприємства. *Ефективна економіка*. 2015. № 8. URL: www.economy.nayka.com.ua (дата звернення: 17.06.2021).
3. Живко З.Б. Забезпечення моніторингу системи економічної безпеки підприємства. *Науковий вісник*

Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». 2014. Вип. 7(2). С. 194–197. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2014_7\(2\)_53](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2014_7(2)_53) (дата звернення: 12.06.2021).

4. Зачосова Н.В., Чакалов Р.К. Правове забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності. *Приазовський економічний вісник*. 2017. № 8. С. 34–38. URL: http://pev.kpu.zp.ua/journals/2017/4_04_uk/9.pdf (дата звернення: 20.06.2021).

REFERENCES:

1. Zaitseva I.Yu. (2013) Formuvannia systemy pokaznykiv, shcho kharakteryzuiut finansovu skladovu ekonomichnoi bezpeky transportnykh pidpriemstv [Formation of systems and indicators, which characterize the financial warehouse of the economical safety of transport enterprises], *Economics is effective*, no. 7. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_7_61 (accessed 15 June 2021).

2. Loiko V.V. (2015) Monitorynh rivnia ekonomichnoi bezpeky promyslovoho pidpriemstva [Monitoring of the level of economic security of an industrial enterprise]. *Economics is effective*. Dnipropetrovsk State Agrarian-Economic University, no. 8. Available at: www.economy.nayka.com.ua (accessed 17 June 2021).

3. Zhivko Z.B. (2014) Zabezpechennia monitorynhu systemy ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva [Zabezpechennia monitoring of the system and the economic security of the enterprise]. *Naukoviy Visnik of Kherson State University. Ser.: Economics of Science*, vol. 7(2), pp. 194–197. Available at: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2014_7\(2\)_53](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2014_7(2)_53) (accessed 12 June 2021).

4. Zachosova N.V. Chakalov R.K. (2017) Pravove zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky subiektiv hospodarskoi diialnosti [The right to secure the economic security of the subiektiv of the state d'yalnosti]. *Priazovskiy ekonomichny visnik*, no. 8, pp. 34–38. Available at: http://pev.kpu.zp.ua/journals/2017/4_04_uk/9.pdf (accessed 20 June 2021).